

Lukácsi Kádár Éva

Hódmezővásárhelyen született, a Bethlen Gábor Gimnázium révén Németh László volt élete írója, mely kiegészül Wass Albert művei iránti irodalmi kötődéssel a korai 90-es évektől. Minden testvérével együtt a lelkipásztori életutat választotta. Debrecenben szentelték református lelkipásztorrá. Tíz évig Bihar és Békés megyében missziója a fiatalok hitbéli, irodalmi, zenei, nyelvi tanítására kiterjedt. 1988-tól Princetonban a Theológia Mesteri fokozatát elnyeri, s 2001-ben theológiai doktorátust szerez. Magyar közösségek hitbéli és kulturális fennmaradását szolgálja férjével Lászlóval. Sajnos nem találkozott személyesen Wass Albert íróval, de levelét őrzi. Az író temetésén 1998-ban megismeri a családot, 2004-től kerül velük munkatársi kapcsolatba. A Wass fiak tiszteletbeli hűgukká fogadják, akikkel életre szóló küldetést megosztva Wass Albert igazságának szószólója lesz. A Czegei Wass Alapítvány irattárában a még ki nem adott kéziratok kutatásában, a darabok komputerre átírásában, könyvismertető, cikkek írásával helyezi a magyar olvasók szívére Wass Albert Isten – ember – nemzet szeretetét.

Lukácsi Éva

WASS ALBERT MISSZIÓJA AZ AMERIKAI MAGYAROK KÖZÖTT

"Tegnapunk – visszahozhatatlanul múlttá változott. Holnapunk – napról-napra előttünk szalad, akár a délibáb. Ma – egyetlen kincsünk, lehetőségünk, Istenadta alkalmunk a jóra. Használjuk okosan, mielőtt tegnappá változva ez is eltűnik." Ezt a mottót írta Wass Albert az Amerikai Magyar Szépmíves Céh tagjainak szóló körlevelében. Az író harminchét évig élt szülőföldjén, Erdélyben. A második világháború után hat évet Németországban és negyvenhét évet Amerikában töltött.

Wass Albert író küldetése közel állt az emigrációban élő egyházi közösségek és civil szervezetek missziói céljaihoz: a beolvadás ellen a hagyományok őrzése, a hit és a kultúra ápolása. Az anyanyelv őrői – lelkipásztorok, írók, költők, művészek – a magyarság-tudat megőrzését és jó hírnevünk öregbítését szolgálták. Az irodalom fontos feladatot töltött be a megmaradásban. A líra és próza mellett a nemzeti gondolatokra eszméltető, lélekemelő, a hit és erkölcs értékeit erősítő művek szolgáltak otthonul a külföldi idegenségben. Wass Albert a két világháború között az erdélyi magyar irodalmi életben azt a szolgálatot töltötte be, amit közel öt évtizeden át Amerikában – a nemzet szolgálatában. Istennek legyen hála, hogy "nőttön nő tiszta fénye" – ma már a Kárpát-medencei hazafiak és irodalombarátok között és az emigrációban élő magyarság körében.

Wass Albert egyházi és irodalmi szolgálata az emigrációban

Az író tudatosan felismerte, hogy feladata van az emigrációban kezdettől fogva:

"Tisztában voltam azzal, hogy valami kötelességem, feladatom, végeznivalóm kell legyen idegen földön, mert különben az Úristen semmiképpen sem vette volna magának a fáradságot, hogy odáig vesződjék velem s annyi veszedelmes kalandon keresztül kivezessen a pokolból, hanem otthagyt volna veszni a többi százezer között." (Interjú, Dunai Ákos, 1984)

Wass Albert Németországban tevékenyen részt vett a magyar protestáns egyházi misszióban, egyrészt vasárnapi istentiszteleteket tartott mint világi lelkipásztor, másrészt írásai megjelentek néhány folyóiratban 1945-1950 között. A *Magyar Szellemi Munkaközösség* elnöke és az *Új Magyar Út* című újság felelős szerkesztője volt. E lap ügyvezető elnöke dr. Soós Géza református lelkipásztor volt, aki a második világháború után megszervezte a magyar egyházi missziót. Ő adott gyülekezeti megbízást Wass Albertnek is. A *Szellemi Munkaközösség* az író

elnökletével *Nyilatkozatot* adott ki 1949 decemberében, melyben a magyar jövő feltételeit így összegezte:

"Belső feltételek: A lelki ébredésből fakadó és a magyarság egymással való megbékélést is meghozó lelki és erkölcsi megújulás. A sajátos magyar szellemiség kutatásából és modern formákban való kifejezéséből kialakuló magyar szellemi megújulás. És a magyar nép széles régeiteinek felemeléséből, demokratikus nagykorúsításából kibontakozó szociális megújulás.

Külső feltételek: A magyarság bekapcsolódása a nagy európai és egyetemes szellemi áramlatokba. A sajátos magyar szellemiség szolgálatvállalása az emberiség egészséges demokratikus fejlődéséért. És a magyarság megbékélése és összefogása a szomszédos népekkel az igazságos és szeretetben felépülő kölcsönös szolgálatvállalás jegyében."

Egy önéletrajzi írás Németországban született, amelyben látnoki erővel vázolja az író Erdélyért való elkötelezettségét – mely egész életének misszióját meghatározta:

"Mint a másfélmilliós erdélyi magyar néptöredék fiatal nemzedékének írója, hivatásomat mindenkor szerencsétlen kis népem szolgálatába állítottam. Ez a szándék azonban mindenkor a szomszédos államok imperialista törekvéseivel találta magát szemben. Úgy Románia, mint Magyarország mindenkor egyedül magukénak kívánták Erdélyt és nem háromnyelvű népének boldogulását igyekeztek megvalósítani. Ez a magyarázata annak, hogy a független erdélyi gondolat írója ma védelem nélkül és otthontalanul áll a világban." (*Vallomás*, kézirat, Plarnhof, 1946)

Wass Albert ez időben néhány rövid elbeszélést és verset jelentetett meg, de nagyobb művei is sorban napvilágot láttak: *Tavak könyve* (1946), *Erdők könyve* (1947), *Adjátok vissza a hegyeimet* (1949) – ez utóbbi németül, spanyolul, angolul, olaszul és hollandul is megjelent – és *A Funtineli boszorkány* nagyregénye (1947, 1951). Az 1951-1956 között regényeit az író először európai kiadóknál adta ki Münchenben: *Tizenhárom almafa*, *Elvész a nyom*, *Az Antikrisztus és a pásztorok*, *Ember az országút szélén*.

Wass Albert nemzet-szolgálat a amerikai magyarok között

Wass Albert 1951 szeptemberében az Egyesült Államokba vándorolt, de továbbra is a lap szerkesztője maradt. Nt. Soós Géza halála után megszűnt a lap. Ekkor ezt írta *Krisztus jó vitéze* címmel a *Bethlen Naptár Évkönyvé*-be:

"Tavasszal volt harmincöt esztendeje.... Jövendőről beszéltünk, felelősségről, tennivalókkal, ahogy Krisztus magyar katonájához és egy bujdosó erdélyi íróhoz illik: .. "Te angol nyelven megírt könyveiddel szolgálod a magyarság ügyét, mert keveset tudnak rólunk idekint, s amit tudnak, annak is nagy része hamis. Kevesen vagyunk mi magyarok idekint, kik vállaljuk népünk jövendőjéért a felelősséget, s így mások helyett is dolgoznunk kell.." Félévve rá kilépett földi életünkből. Szétesett a kicsírázott *Magyar Szellemi Munkaközösség*, s hamarosan megszűnt az általa kezdeményezett *Új Magyar Út* is. "

Az amerikai magyarság egy évszázados múltat tekintett vissza, amikor Wass Albert megérkezett az új hazába. Bár létszámát tekintve jelentős volt, de sem politikailag, sem más vonatkozásban nem lehet egységes vagy összhangolt közösségnek nevezni a magyarságot. Ennek egyik akadály a távolságbeli széttagoaltság, a másik az időbeli és történelmi távolság sokszínűségében rejlik. Erről a sok küzdelemről emlékeznek meg rövid írásai, mert látja a "zűrzavart", honfitársai sokféle útkeresését az új hazában, mely hite szerint "a lehetőségek földje" ahova az "Úristen mentett bennünket a pokol tüzéből, de a felelősséget is Ő rakta vállunkra." (Kézirat, *A Nemzetszolgálat mértékegységei*, Astor, 1983)

Wass Albert tizenhárom éven át tanított a gainesville-e Florida Egyetemen (*University of Florida*). Az egyetem vezetősége és diáksága számára műsorokat rendezett, melyekkel a

magyarságot népszerűsítette és az 1956-os magyar forradalom jelentőségére tanította az egyetemi ifjúságot. Az író professzori pályafutása során döbbsent rá arra, hogy hamis ismereteket árasztanak az Erdélyről szóló könyvek. Ez ösztönözte a cselekvésre:

"Mert író vagyok – az Úr jóvoltából az is –, tisztában voltam azzal már akkor is, hogy nemzetem vesztét okozta, hogy csehek, románok, szerbek, zsidók s mindenki más már évtizedekkel az első világháború előtt megfertőzte a nyugati világ közvéleményét hamis történelmi, földrajzi, néprajzi és statisztikai adatokkal. (...) egyetlen feladatomban az lehet csupán, hogy fölvilágítsam mindazokat, akiket ellenségeink elbolondítottak, s nemzetem jogait, igazságát a nyugati világ tudomására hozzam." (Interjú, Dunai Ákos, 1984)

Az író az erdélyi magyarság szószólója lett, felemelve a szavát a romániai sovinszta politika visszaélései és a kultúrpolitikai elnyomás minden formája ellen. Történelemkönyvet szerkesztett: *Documented Facts and Figures on Transylvania* (Astor, 1977). Erdély hiteles történelmének bemutatásával rá akarta irányítani a figyelmet Trianon okozta tragédiára, az erdélyi magyarság erőltetett beolvasztására és a nyugati történetírás tévedéseire. Az amerikai magyar közösségek összefogása elérte, hogy a kongresszusban szóvá tegyék a Ceausescu-rendszer magyarellenes intézkedéseit és az emberi jogok sorozatos megsértését. Ennek az lett az "ára," hogy az író ellen hajtóvadást indított Románia. A háborús bűnösség vádja okán kikérték Amerikából. Wass Albert tüzetes kivizsgáláson esett át az 1970-es évek végén Washingtonban. Természetesen elejtette a háborús bűnösség gyanúját az amerikai hatóság.

Az író Észak-Amerikában és Kanadában sok magyar egyházi közösséget felkeresett, irodalmi programokat tartott és tagokat gyűjtött. A Szépművészeti Céh tagtoborzására 25 ezer mérföldet tett meg. Saját kiadású könyvei a magyarság irodalmi és történelmi művelődését szolgálta: összesen 19 magyar és 43 angol nyelvű könyvet adott ki.

Wass Albert irodalmi értékelése

Wass Albert művei a Szentháromság Istenben vetett mély hitéről, tiszta theológiai látásról, egyházszeretetről adnak bizonyosságot. Ugyanakkor az író a szépben, igazban és jóban való hitét és emberszeretetét szövi remekművei mesevilágába. A gyerekkori és ifjú éveinek színes legendái és átélt történetei fonódnak a művei cselekményébe. Regényei magyar történelmi utalásokkal is bővülnek. A szépség, az emberség és a béke idilljét megrontja az embertelenség, az önzés, a nacionalista demagógia, majd a háború. Az író tartalmi és formai törekvése egy különleges műfaji egységet alkot. Dokumentumszerű hitelesség és szemtanúság együtt fut a mítoszteremtés írói módszerével – a meggyőzés eszközeivel. A történelmi krónika pontossága mellett a figyelemkeltés lebilincselő irodalmi tárházából egyaránt merít. A tárgyilagos hangvétel és a lélektani drámaiság hatáseltű eszközei kiegészítik egymást, s a hit erejét, a csoda hatalmát, az isteni törvényekhez való ragaszkodást szolgálják. Mondanivalója a szülőföldről és hagyományokhoz hű szereplők képeiben más értelmet hordoz az emigrációban élők számára, mint az otthon élőknek. A teremtő hit és lelkes tetterő, ahogyan a küzdelmek között kitartott, rendkívülivé minősítik Wass Albert vállalkozását: mustármagnyi hittel áldást hordozott és áldássá vált.

Wass Albert lelki, egyházi szerepvállalása és hatása

Az író cikkei rendszeresen megjelentek a Magyar Református Egyház, Calvin Synod Herald, Egyházi Híradó, Katolikus Magyarok Lapja, Katolikus Magyarok Lapja Évkönyve és a Bethlen Naptár Évkönyveiben. Wass Albert az egyházi és kulturális intézmények életében is tevékenyen vett részt. Az író a floridai Lakeland városban a magyar református gyülekezet tagja volt. Kiemelt családi események megünnepléseiről tudunk. Ezek közül Huba és Géza fiai a lakeland-i magyar református templomban esküdtek, s Huba, Miklós és Géza gyermekeit ott keresztelték. Több nevezetes családi alkalmon és nagy ünnepen Wass Albert családi közössége – több mint

harminc fő – úrvacsorát vett a magyar gyülekezetben. (Id Bethlen Naptár, 1976). Balogh István lelkipásztor temetésén Wass Albert emlékező beszédéről ezt írja Főtiszteletű Nagy Lajos püspök a Bethlen Naptárban: "*Koporsójánál a nyugatra sodródott magyarságunk legnagyobb személyisége: Wass Albert hódolt kihűlt magyar szíve előtt.*" (1977) Az író jó sáfárként élt; kálvinista hitéhez és erkölcsiségéhez hű maradt. Beteljesedett Isten ígérete, amit az igaz emberről a 92. zsoltárban olvashatunk: "Az igaz virul, mint a pálmafa, magasra nő, mint a libánoni cédrus. Az Úr házában vannak elültetve, ott virulnak Istenünk udvarain. Még vén korában is sarjat hajtanak, dús lombúak és zöldek maradnak, és hirdetik: Igaz az Úr, köszikla, Ő, akiben nincs álnokság!"

Wass Albert még 90 éves korában is írt, szinte az utolsó napjáig. Azonban idős napjait beárnyékolta a betegség és autóbaleset következményei. Meggyengült testi-szellemi állapotban adta vissza lelkét Teremtőjének. Amikor végső tisztességet adtunk neki, 1998 február 22-én, az író temetésén az Amerikai Magyar Református Egyház ny. püspöke, Főtiszteletű Király Zoltán lakeland-i lelkipásztor végzett igeszolgálatot több magyar szervezet vezetésével együtt.

Wass Albert utóélete

Wass Albert két jótékonyági szervezet létrejöttét szorgalmazta élete végén, melyek az összmagyar érdekeket, ugyanúgy, mint Erdély misszióját célozták. A nevét viselő Dr. Gróf Czegei Wass Floridai Alapítvány (*Dr. Count Albert Wass De Czege Foundation of Florida*) segítséget kívánt nyújtani a mezőségi magyar közösségeknek, hogy a magyarság boldogulását a szülőföldjükön elősegítsék. Az *Alapítvány* jelentős támogatást gyűjtött és küldött a székely falvak egyházi közösségeinek, "traktor" akciókkal, malmok, kenyérsütő üzemek fellendítésével: hogy legyen mindennapi kenyérük, a helybeliek munkát találjanak, aztán a kulturális élet tennivalóit is végezhessek. Az író akaratának teljesítésére Wass Albert öt fia megalapította a *Czegei Wass Alapítványt* 1997 augusztusában, mely felvállalta az író könyveinek erdélyi és magyarországi kiadását. A könyvkiadásból befolyt összeg hasznából erdélyi árvaházakat és iskolákat támogatnak. Bartha József református lelkész Holtmaroson és Pakó Benedek római katolikus plébános Szászrégenben működtetik az árvaházakat, melyeket a Czegei Wass Alapítvány tart fenn. Az író tiszteletére szobrokat avatnak, könyvtárakat és emlékparkokat neveznek el Magyarországon. Művei népszerűsége vetekedik a klasszikus magyar regényekkel. Erdélyben a biblia után Jókai Mór és Wass Albert könyvei a legolvasottabbak. Igaz, még a román hatóság késik az író rehabilitációját kihirdetni, de remény szerint eljön az idő hamar, amikor az író missziója – akarata szerint – akadály nélkül teljesülhet. Az ő szavait idézzük:

"Mert a rossz eltűnik, fölszívódik s csak gyorsan heggülő sebhely marad utána. De a jó, az örökkévaló. Azt nem lehet kiírtani, megsemmisíteni, mert mint a bűvópatak, előbukkan újra meg újra, s aki tiszta vizét issza, annak megújhódik a lelke. Legyen Isten szeretet mindannyiunkkal, kik szeretetet hordozunk a szívünkben nemzetünk iránt." (Wass Albert, *Voltam*, Előszó, Kézirat, Czegei Wass Alapítvány irattára)